

Una obra cultural espectacular

No vull començar aquesta ressenya —o breu notícia— sense explicar algunes qüestions que formen part més de la intrahistòria que no del resultat final d'aquest Diccionari d'historigrafia catalana. El dia 28 de febrer d'enguany, un servidor, juntament amb Agustí Colomines, Josep M. Figueres, Ferran Garcia-Oliver, Joan Peytaví, Sebastià Serra i Antoni Simon, va participar a Gandia en una taula redona que pretenia estimular i ampliar les relacions entre els historiadors dels Països Catalans —un territori que, deixeu-m'ho dir, no sé com denominar d'una altra manera amb més certitud sense fer gaires circumloquis tan en voga d'uns anys ençà. Simon ens va donar algunes dades que no consten a la introducció, és clar. En resum, va dir que l'obra s'havia fet —com tantes coses en aquest país nostre— per voluntarisme i, en part, per militància (ai!); molts del que hi han col·laborat no han cobrat per la seua feina i els que hem rebut algun estipendi ho hem fet (i això em consta) per quantitats que fa mandra explicitar. Tot i haver aconseguit tirar endavant el projecte amb un pressupost de riure (passeu-me el mot!), menys de 75.000 euros, Simon i els seus col·laboradors més pròxims van haver d'iniciar un viacrucis per institucions públiques i privades (al volum, hi consten les que, d'una manera o d'una altra, van respondre a la iniciativa) que no es van caracteritzar per la seua magnanimitat. L'enyorat Ramon Juncosa, a la memòria del qual va dedicat el volum, fou una de les poques persones que hi va creure des de bon principi i que li va donar l'empenta inicial. Ho he volgut explicar perquè crec que val la pena que el lector en siga conscient: que ho siga del món i la cultura en què ens movem. I dit això, he de remarcar —i aquest serà el to de la meua ressenya— que ens trobem davant d'una obra realment espectacular. I no crec excedir-me gens en l'adjectivació.

L'elaboració, la redacció i l'edició del Diccionari és una empresa científica i cultural de volada que moltes cultures més «normalitzades» que la nostra —vull dir amb un Estat al darrere— no han portat a terme, o almenys jo no les conec. Si els francesos o els espanyols —per no anar molt més enllà del veïnatge més immediat— haguessen editat una obra com la que presente, les campanes de la premsa, de les revistes i dels contertulians radiotelevisius de torn (més o menys desinformats, tant se val)

Antoni Simon i Tarrés (dir.)
Diccionari d'historigrafia catalana
Enci. Catalana, Barcelona, 2003
1.222 pàgs.

no haurien deixat de repicar: i, certament, ho haurien fet amb raó. Amb raó i, ben probablement, amb tocs de festa major. A casa nostra, vull dir als Països Catalans —concepte que sembla ferir susceptibilitats, però en certs casos certament insubstituïble—, les coses, però, van d'una altra manera, i les notícies i ressenyes sobre el Diccionari no han estat gaire pròdigues. Pel que fa a la denominació, només diré que supose que per algun motiu —polític, estratègic, editorial, mercantil?—, i en detriment de l'encert descriptiu del títol, la denominació «catalana», més genèrica i molt més ambigua, ha acabat triomfant. Il·lustraré la meua afirmació explicant al lector que originàriament l'empresa per tirar endavant el diccionari fou un grup de recerca universitari encapçalat per Antoni Simon, l'ànima de l'obra, i Jordi Casassas, en qualitat de professor participant; la denominació del grup de recerca: «Els historiadors, vertebradors de la cultura catalana. Projecte per a la formació d'un Diccionari d'historigrafia dels Països Catalans (1998-2000)». (Crec que

amb això està tot dit. No ho crec pas —ni hi combregue—, però realment en alguns casos «sembla més senzill dir-li Catalunya», parafrasejant Josep Guia.)

L'obra —ben editada, i en aquest punt cal reconèixer els bons oficis o l'experiència d'Enciclopèdia Catalana— és admirable, com ho és la capacitat del seu director (Antoni Simon) i dels coordinadors (Jordi Casassas i Enric Pujol) per haver posat a la feina 249+1 autors de reconeguda solvència professional i intel·lectual. L'obra ha estat assessorada per Josep Termes, Ernest Belenguier, Josep M. Fullola, Antoni Furió i Antoni Marimon, Joan Peytaví, Antoni Riera i Fernando Sánchez Marcos, que, amb els nou membres de l'equip de redacció i la resta de la nòmina fins als 250, representen una esplèndida llista d'historiadors on hi ha representades les quatre generacions que succeïren els que havien començat la seua tasca abans de la guerra (Ferran Soldevila, Ferran Valls i Taberner, Pere Bosch i Gimpera, etc.): els de la postguerra (Jaume Vicens, Joan Reglà, Miquel Tarradell, Miquel Batllori, Josep Fontana, Jordi Nadal, Emili Giralt, etc.), els formats durant els darrers anys del franquisme i poc abans de la transició, les noves fornades posteriors als anys seixanta i setanta i els alumnes d'aquests darrers que ja ocupen places de professors universitaris. Sense oblidar-ne alguns de forans d'arreu del món que també hi han participat.

Al llarg de les més de 1.200 pàgines, les veus del diccionari repassen les escoles i els corrents historiogràfics, les obres de referència de la historigrafia catalana i les publicacions periòdiques, els arxius, les col·leccions i els centres documentals i bibliogràfics i, d'una manera especialment reeixida, una gran quantitat d'historiadors i autors en general que arriba fins als nascuts el 1940, més alguns nascuts després, ja durant el franquisme, però que ja han desaparegut i que tenen una especial rellevància. Tot això converteix el volum en un referent cultural imprescindible per al coneixement històric català, sense cap precedent, tot i que hi ha algunes iniciatives recents importants des del punt de vista de la història, com ara el Diccionari d'història de Catalunya, dirigit per Jesús Mestre amb l'assessorament de Josep M. Salrach i Josep Termes (Ed. 62, Barcelona, 1992, 1.150 pp.), que també va reunir una nòmina important de col·laboradors.

Ara bé, tot i comptar amb historiadors de tots els territoris catalanoparlants (un centenar del País Valencià,

Una passió atàvica

sense anar més lluny) i haver aconseguit un equilibri i una exhaustió certament lloables, a les veus sobre escoles, tendències historiogràfiques, etc. —elaborades majoritàriament per historiadors del Principat— em fa la impressió que els diferents territoris de cultura catalana no estan suficientment representats. Així, i només com a exemple, la veu «Historiografia del catalanisme» (anterior i posterior al 1936, pp. 658-662) està molt ben resolta, però hom hi troba a faltar les corresponents a la del «valencianisme» o la del «mallorquinisme», que l'anterior no inclou, o no ho fa suficientment.

D'altra banda, ens trobem davant d'una obra viva que cal mantenir al dia, cosa que obliga a disculpar petits errors fàcilment corregibles en properes edicions: per exemple, la revista *Afers* no fou fundada per Enric Sebastià («La renovació metodològica de la història local», p. 644), sinó per Sebastià Garcia Martínez; *Benvingut Oliver i Esteller* (pp. 871-872) va néixer a Catarroja (l'Horta Sud i no l'Horta del Sud), a més que en molts casos consta la comarca i en d'altres no; algunes remissions internes a altres veus de la mateixa obra no hi figuren; s'hi poden trobar a faltar alguns personatges de tanta rellevància com la d'alguns que sí que hi són: em vénen al cap, per exemple, els noms de Carme Caruana i Tomàs (historiadora del Dret i amb un llibre important sobre l'Albufera de València), Ramir Reig i Armero (historiador del moviment obrer, amb una obra d'història social realment apreciable, nascut el 1936), Albert G. Hauf i Valls (historiador de la literatura nascut el 1938), etc.; Juan José Barcia Goyanes i Pere Jofre i Bosch han mort aquest any i no hi consta la circumstància, com és natural, com no hi figura tampoc l'entrada referida a l'historiador Alfons Cucó i Giner (nascut el 1941 però desaparegut enguany, un estudiós pioner i imprescindible del valencianisme polític)... Amb les possibilitats informàtiques actuals, tots aquests (i d'altres) possibles afegits i petites esmenes no seran cap problema si els editors els tenen en compte en les properes edicions d'una obra —val a dir que li n'augure moltes— que, per molts anys, serà un referent inqüestionable i imprescindible de la historiografia catalana lato sensu. I no només per a la catalana.

Antoni Gómez
Santiago Bru i Vidal.
Converses amb un intel·lectual
dels anys cinquanta
Tàndem, València, 2003
136 pàgs.

Molt abans que A. Gómez començara a considerar la possibilitat de fer aquest llibre, ja estava treballant-hi. Tot i que, això, encara no ho sabia. La seua actitud cívica l'havia portat, quan a penes era un adolescent, a venerar la figura de Bru i Vidal, a resseguir els seus passos i a ressenyar els seus versos. Amb el temps, aquella veneració esdevindria gairebé obstinació, que és, probablement, una forma de manifestar l'agraïment, la decència, si més no. Ben aviat, A. es va convertir en un dels principals activistes pel que fa al reconeixement públic del qual va ser objecte Bru i Vidal en vida, que tingué la màxima expressió en el Premi de les Lletres Valencianes de l'any 2000. Abans d'això, la revista *Abalorio* (1999), que ha dirigit amb la tenacitat del capità Ahab, li va dedicar un monogràfic amb l'èmfasi en la vesant poètica d'en Bru i Vidal, sense ignorar el seu testimoni cívic. Res és atzarós en A. Gómez. Si repassem les seues petjades constatarem que vénen de lluny. Hi trobarem la pulsio del poeta, però també la fredor cartesiana. En altres

paraules, hi trobarem un passió atàvica («atàvic» és l'adjectiu que més es repeteix en la introducció que fa al llibre el mateix autor).

Dit tot això, aquesta no pot ser, de cap manera, una ressenya neutral. Seria impossible. D'aquest llibre, i de tot el que l'envolta, n'he sentit parlar abans que existira; no només un primer esborrany, sinó, fins i tot, el mateix propòsit d'escriure'l. Durant molts dies de tenebror he compartit amb l'autor l'excitació intel·lectual d'aquest projecte literari, d'aquesta passió atàvica. També he compartit, per tant, les dificultats i les decepcions corresponents. Finalment, però, els déus han estat generosos.

A. Gómez feia molts anys que covava aquest llibre. Però ell no ho sabia. De fet, no ho va saber fins fa ben poc. Per això, el dia en què va considerar seriosament la possibilitat de fer-lo no ho hagué de pensar massa. El fruit estava madur. Tan madur que només li calgué transcriure les vora quaranta hores de converses, sense trair la memòria de l'entrevistat. Una tasca no massa complexa per a l'autor gràcies a l'ofici de periodista que exerceix. Ofici que també li ha permès organitzar un text que raja amb energia, com un riu acabat de nàixer, i que, tot i les dificultats que representa navegar per les aigües tèrboles de la memòria, li ha servit per ordenar el treball d'acord amb els criteris de rellevància, importància i noticiabilitat, sense renunciar a la bastida cronològica que caracteritza els llibres d'aquesta col·lecció.

El resultat no és més que el fruit de la passió atàvica amb què A. Gómez ha abordat aquest projecte. La mateixa que des de fa anys ha mantingut per Bru i Vidal; el poeta i intel·lectual, primer, i el ciutadà discret, després. Al capdavall, aquest llibre no és més que un acte d'agraïment envers qui ha recorregut abans el camí i, en un gest d'infinita generositat, ens ha assenyalat les fites per a no perdre'ns, envers qui ens ha anat remarcant els perills i ens ha insinuat els racons més bells i més ocults. Agrair això és el que ha estat fent sempre A. Gómez. També, en aquest darrer treball.

Amb aquest títol, el que fa vuit, la col·lecció «Tàndem de la Memòria» avança en el camí de recuperar les veus dels protagonistes del nostre passat més recent. Naturalment, la que també n'ix reforçada és la figura de Bru i Vidal, en situar-se en aquest retaule laic que presideix el seu amic de l'ànima, Joan Fuster, i al qual fan companyia, a un costat i a l'altre, uns altres bons amics: V. Ventura i J. L. Bausset.